

Asia Tekijänoikeus huonekaluihin

Hakija NN

Annettu 22.08.2006

LAUSUNTOPYYNTÖ

NN on tehnyt 10.1.2006 päivätyn lausuntopyynnön tekijänoikeusneuvostolle koskien eräiden ulkomaisten ja kotimaisten tuotteiden tekijänoikeutta.

Hakija pyytää lisäksi tekijänoikeusneuvostoa arvioimaan rikotaanko tekijänoikeutta jos hakijan esittämien esimerkkien tuotteita valmistetaan Suomessa tai maahantuodaan Suomeen myyntitarkoituksessa ilman suunnittelijan, nykyisen valmistajan tai mahdollisen oikeudenhaltijan lupaa.

Lisäksi hakija on pyytänyt arvioimaan, täyttääkö yhdessä rahin kanssa myytävä tuoli huonekaluryhmän kriteerin, ja arviota siitä, ovatko tuotteiden esimerkeissä esiintyvät nimet suojattu tekijänoikeudella.

Hakija on oheistanut 16 kuvaa esimerkkituotteista. Kuvissa ovat seuraavat tuotteet (tiedot hakijan ilmoittamia):

- Barcelona -tuoli, 1929, MR Lounge, 1920-luku, alkuperäinen suunnittelija Ludvig Mies van der Rohe (1886-1969)
- Eames Lounge Chair, 1956, alkuperäiset suunnittelijat Charles ja Ray Eames
- Panton S chair, 1959, alkuperäinen suunnittelija Verner Panton
- Noguchi Table, 1948, alkuperäinen suunnittelija Isamu Noguchi (1904-1988)
- Zig Zag -tuoli, 1934, alkuperäinen suunnittelija Gerrit Rietveld (1888-1964)
- LeCorbusier Chair, 1929, alkuperäinen suunnittelija Le Corbusier (1887-1965)
- Swan Chair, 1956, Egg Chair, 1956, Model 3107/Series 7 Chair, alkuperäinen suunnittelija Arne Jacobsen (1902-1971)
- Ball Chair/Pallo -tuoli, 1966, Pastilli -tuoli 1967, Pony -tuoli, 1973, suunnittelija Eero Aarnio (1932-)
- Tongue Chair, 1960, Ribbon Chair, 1966, Mushroom Chair/560 Lounge Chair, 1959, alkuperäinen suunnittelija Pierre Paulin (1927-)

VASTINEET

Lausuntopyynnön kohteina olevien tuotteiden oikeudenhaltijat ovat pääasiassa ulkomaisia. Lausuntopyyntö on lähetetty tekijänoikeusneuvoston hankkimien yhteystietojen pohjalta seuraaville oikeudenomistajille: Artek Oy, Knoll International GmbH, Cassina S.p.A, Artifort, Fritz Hansen A/S ja Vitra International AG (joita kahta viimeksimainittua edustaa AA tsto Roschier Holmberg) ja Eero Aarnio. Kaikki oikeudenomistajat eivät ole vastanneet. Saaduissa vastauksissa on korostettu tuotteiden taiteellista arvoa ja merkitystä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

TekijäL 1 §:n säännökseen otetun esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa valokuvia ja muita kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. Säännöksen luettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että kirjallinen tai taiteellinen tuote ylittää niin sanottuun teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että tuotteen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Myöskään lopputuloksen vaatimalla työmäärällä tai sen edellyttämällä tiedoilla ei ole vaikutusta tekijänoikeussuojan syntymiseen. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella. Teostasovaatimus vaihtelee teoslajeittain.

Tekijänoikeus ei suojaa ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä jonkin idean tms. hyödyntämistä. Teoksen osa saa puolestaan tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostasoon.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään Tekijäl 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin Tekijäl 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisten oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saatamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisena pidetään 2 §:n 2 momentin mukaan myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijäl 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimittain tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijäl 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. Jos kysymys on Tekijäl 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeus käyttötaitteen tuotteeseen

Käyttötaitteen tuote on Tekijäl 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattu, jos se täyttää tekijänoikeussuojan yleiset edellytykset eli on tekijänsä luovan ilmaisuuden itsenäinen ja omaperäinen tulos. Tekijäl:n esitöiden mukaan "kuvataiteeseen kuuluvaksi luetaan kaikenlainen muotoamistaideteos (...)" (Komiteamietintö 1953:5: Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 45)

Käyttötaitteen teosten kohdalla teoskynnystä on totuttu pitämään korkeana. Tekijänoikeusneuvosto on aikaisemmissa lausunnoissaan katsonut kuvataiteen teoksina tekijänoikeussuojaa saaviksi muun muassa kalenteripyyhkeeseen painetun piirroksen, jossa oli tyyllitelty pikkutyttö (TN 1991:4), lautapelin pelilaudan (TN 1994:7), valaisimen (TN 1997:4) ja yhdistyksen toiminnassaan käyttämät tunnukset (TN 2001:12). Erityisesti tekijänoikeutta tuoliin on käsitelty lausunnossa TN 1995:7, jossa käsitellyn tuolin katsottiin olevan muodoltaan itsenäisen ja omaperäisen ja näin ollen suojattu tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Korkeimman oikeuden ratkaisuisissa on käyttötaitteen osalta edellytetty korkeaa omaperäisyydestä (esim. KKO 1932 II 267, KKO 1948 II 464, KKO 1962 II 60, KKO 1971 II 4, KKO 1975 II 25, KKO 1976 II 48, ja KKO 1980 II 3).

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ollakseen TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattu käyttötaiteen tuote, sen on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Tuotteen on siten oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään aina tapauskohtaisella harkinnalla. Kuvataiteen tuotteet voivat saada TekijäL 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa silloin, kun ne ilmentävät tekijänsä personallista ja omaperäistä panosta eivätkä ole kopioita aikaisemmin luoduista teoksista.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja toteaa, että käyttötaiteeseen liittyvässä tulkintatraditiossa on teostasovaatimus normaalisti asetettu varsin korkealle. Tässä tapauksessa tekijänoikeusneuvostolle dokumenteissa esitetyt huonekalut ovat kuitenkin poikkeuksetta merkittäviä muotoilutaiteen merkkiteoksia jotka ovat epäilyksittä tekijänoikeudellisen suojan piirissä. Niiden valmistamiseen ja levittämiseen tulee hankkia asianmukaisten oikeudenomistajien luvat.

Hakijan kysymyksestä huonekaluryhmän kriteeristä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se ottaa kantaa tekijänoikeuslain tulkintaan eikä käsitte huonekaluryhmä esiinny suoranaisesti tekijänoikeuslaissa. Jos kysymyksellä tarkoitetaan sitä, nauttivatko tuoli ja rahi joissakin tapauksissa tekijänoikeussuojaa paitsi yksittäisinä tuotteina, myös ryhmänä, vastaus on tekijänoikeusneuvostolle esitettyjen tällaisten tuotteiden osalta myönteinen.

Nimen suojaan on Suomen tekijänoikeuslain tulkinnassa suhtauduttu pidättyvästi (esim. TN 2005:10 ja siinä luetellut tekijänoikeusneuvoston aiemmat lausunnot). Tekijänoikeussuojaa on niinkään oikeuskirjallisuuden perusteella vain hyvin poikkeuksellisesti ajateltavissa nimien osalta. Kyseessä olevien tuotteiden nimet ovat lyhyitä ja sisältävät normaalisti nimen toisena osana huonekalun yleisnimen. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kyseisten tuotteiden nimet eivät nauti tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto ei tutki asiaa muiden oikeudenalojen kannalta, eikä tästä syystä tutki sitä, nauttivatko nimet suojaa tavaramerkkilainsäädännön kannalta.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari (varapuheenjohtaja), Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Päivi Liedes, Kai Nordberg, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltola, Martti Virtanen ja Ahti Vääntinen.